

היום נלמד בעזרת ה':

סוטה דף כט

(בעמוד הקודם)

למדנו אתמול ששלוש פעמים נאמר "נטמאה" בפרשת סוטה, ואמר רבי עקיבא שאחד מהם בא ללמדנו שאסורה לאכול בתרומה. ואמר רבי ישמעאל, לא צריך להביא פסוק ללמדנו שפסולה להינשא לכהן אם מת בעלה, לפי שאפשר ללמוד זאת מקל וחומר. כעת הגמ' מקשה שהרי ר"ע בכלל לא דיבר על שאסורה להינשא לכהן, וא"כ לא מובן מה אמר לו רבי ישמעאל:

קושיא: **ורבי ישמעאל, אמר רבי עקיבא תרומה ומהדר ליה איהו כהונה?** קשה על רבי ישמעאל, שרבי עקיבא דיבר על תרומה והוא עונה לו על שאסורה להינשא לכהונה.

קושיא נוספת: **ותו:** ועוד קשה, באמת מנין לרבי עקיבא שסוטה נאסרת לכהונה אם מת בעלה? (אי אפשר לומר שרבי עקיבא מתיר אותה לכהונה, שהרי אם היא אסורה לתרומה בוודאי שאסורה לכהונה התמורה ממנה) ואם תאמר שלא צריך לזה פסוק, לפי שהתורה עשתה את הסוטה שהיא ספק זונה כזונה וודאית לעניין שהיא נאסרת על בעלה, ולכן היא נאסרת לכהונה כפי שנאמר לגבי כהנים "אִשָּׁה זֶנָה וְחִלְלָה לֹא יִקְחוּ", זה אי אפשר לומר, שא"כ גם לגבי תרומה לא נצטרך פסוק מאותו טעם (= שאנו כבר יודעים שהסוטה אסורה בתרומה, משום שהתורה עשתה אותה כזונה וודאית האסורה בתרומה כפי שנאמר "וְכֵן כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר הָיָא בְּתִרְמוֹת הַקֹּדֶשִׁים לֹא תֹאכְל") ומדוע ר"ע הביא פסוק (= "נטמאה") ללמדנו שהיא אסורה בתרומה?

תירוץ: אלא לרבי עקיבא נאמרו ארבעה פעמים לשון "נטמאה" בפרשת סוטה: 1. "וְקָנָא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהוּא נִטְמָא". 2. "וְהִיתָה אִם נִטְמָא". 3. "אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁה וְנִטְמָא". 4. אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁה וְנִטְמָא. כלומר שאנו מוסיפים עוד לימוד אחד מה ו' המיותרת שבמילה "ונטמאה" לפי שר"ע דורש ווין, נמצא שפסוק אחד בא

(המשך בדף הבא ↓)

ללמדנו שאסורה לבעל, אחד ללמדנו שנאסרה לבעל, אחד ללמדנו שאסורה להינשא לכהונה, ואחד ללמדנו שאסורה לאכול בתרומה.

נמצא שכעת מוכן מה ענה לו רבי ישמעאל, שרבי עקיבא אמר שמאחד הפסוקים לומדים שאסורה לכהונה, וענה לו רבי ישמעאל שלא צריך לזה פסוק לפי שאפשר ללמוד זאת מקל וחומר.

ורבי ישמעאל לא דורש וזין ולכן הוא סובר ששלוש פעמים נאמר "נטמאה" בפרשת סוטה ללמדנו שנאסרה לבעל, לבעל ולתרומה, ואת האיסור להינשא לכהונה אנו לומדים מקל וחומר (כפי שמובא לעיל בדף כח ע"א - 'אמר רבי ישמעאל קל וחומר' וכו').

קושיא: ורבי ישמעאל ממאי וכו': לרבי ישמעאל הסובר שיש רק שלשה פסוקים, מנין שפסוק אחד בא ללמדנו שאסורה בתרומה ואת האיסור לכהונה לומדים מק"ו, אולי הפסוק השלישי בא ללמדנו שאסורה בכהונה, ובאמת היא מותרת בתרומה, לפי שיותר מסתבר לומר שהפסוק בא לאסרה בכהונה החמורה יותר מתרומה.

תירוץ: אמר לך מסתברא דומיא דבעל ובעל: יותר מסתבר לומר שהפסוק השלישי בא לאסרה בתרומה שהאיסור הוא 'מחיים' כשם ששני הפסוקים הם 'מחיים'. ביאור: שני הפסוקים שאנו לומדים מהם שנאסרת לבעל ולבעל היא נאסרת בחיי בעלה, כגון שאם בעלה גירשה היא נאסרת לבעל, וכמו כן בתרומה היא נאסרת בחיי בעלה, אבל להינשא לכהן היא נאסרת רק לאחר מות בעלה, שהרי בחייו היא ממילא אסורה, כלומר שאם בעלה גירשה היא אסורה להינשא לכהן מדין גרושה, ורק אם בעלה מת לפני שגירשה מותר לה להינשא לכהן אם לא היתה סוטה, ומחמת שהיא סוטה היא נאסרת להינשא לכהונה לאחר מיתת בעלה, ולכן יותר מסתבר לומר שהפסוק השלישי בא לאסרה בתרומה שהיא נאסרת בה עוד בחיי בעלה בדומה לשני הפסוקים האוסרים אותה לבעל ולבעל שזה בחיי בעלה.

ורבי עקיבא: הסובר שיש ארבעה פסוקים, לא סובר את העיקרון שעל הלימוד הנוסף להיות 'דומיא דבעל ובעל' (= מחיים), ולכן אם לא היה לנו פסוק רביעי היינו לומדים מהפסוק השלישי רק שאסורה בכהונה החמורה מתרומה, ולא היינו יודעים שאסורה אף בתרומה.

ואי נמי אית ליה: ואף אם נאמר שהוא כן סובר את העיקרון שעל הלימוד הנוסף להיות 'דומיא דבעל ובעל' (= מחיים), וא"כ את הפסוק השלישי היינו דורשים לתרומה שהיא מחיים ולא לכהונה שהיא לאחר מיתה, בכל זאת הוא יסבור שלומדים מה-ו' המיותרת שאסורה לכהונה (למרות שאפשר ללמוד זאת מקל וחומר כרבי ישמעאל), לפי שלשיתנו גם דבר שאפשר ללמוד מקל וחומר הפסוק 'טורח' ומלמדנו.

חוזרים לדון בדברי הבריייתא לעיל (כת): שדבר שיש בו דעת להישאל ברה"י ספיקו טמא וברה"ר ספיקו טהור, ודבר שאין בו דעת להישאל בין ברה"י ובין ברה"ר ספיקו טהור:

אמר רב גידל אמר רב: את החילוק בין 'דבר שיש בו דעת להישאל' ובין 'דבר שאין בו דעת להישאל' אנו לומדים מהפסוק "וְהַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר יֵגַע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל בְּאֶשׁ יִשְׂרָאֵל", משמע שדווקא בשר שבוודאי טמא לא יאכל אבל אם הוא ספק טמא או טהור כן יאכל.

אימא סיפא: ולעומת זאת בהמשך הפסוק שם נאמר "וְהַבֶּשֶׂר כָּל טָהוֹר יֵאָכֵל בְּשָׂר", משמע שדווקא אדם שבוודאי טהור יאכל בשר אבל אם הוא ספק טמא או טהור לא יאכל.

אלא לאו שמע מינה: אלא צריך לומר שבסיפא של הפסוק (= "וְהַבֶּשֶׂר כָּל טָהוֹר יֵאָכֵל בְּשָׂר") מדובר בטומאת הגוף, שהרי הפסוק מדבר על אדם טהור, ואדם יש בו דעת להישאל, ולכן ספיקו טמא. אבל ברישא של הפסוק (= "וְהַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר יֵגַע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל בְּאֶשׁ יִשְׂרָאֵל") מדובר בדבר שאין בו דעת להישאל, שהרי הפסוק מדבר על בשר שנגע בטומאה, ואין בבשר דעת להישאל, ולכן ספיקו טהור.

ואיצטריך: צריך גם הלימוד של הבריייתא לעיל שלמדה זאת מסוטה, וגם את הלימוד של רב גידל אמר רב.

דאי מרב: מהלימוד של רב גידל אמר רב בלבד היינו חושבים שכשיש בו דעת להישאל טמא בין ברה"י ובין ברה"ר, ולכן צריך ללמוד מסוטה שרק ברה"י טמא.

ואי מסוטה: ואם היינו לומדים רק מסוטה היינו חושבים שכשם שגם בסוטה יש דעת וגם בבעל יש דעת כך צריך דעת גם בדבר הנוגע בטומאה וגם בדבר

שהטומאה נגעה בו, כגון שיש ספק האם אדם טמא נגע באדם טהור, אבל אם רק בנוגע יש דעת כגון שיש ספק האם אדם נגע בשרץ אינו טמא, לכן צריך גם את הלימוד של רב גידל אמר רב שטמא.

*

👉 **דרגות הטומאה:** 1. מת = אבי אבות הטומאה. 2. הנוגע במת / וכן השרץ והנבלה (עצמם) = אב הטומאה. 3. הנוגע באב הטומאה = ראשון לטומאה. 4. אוכלים ומשקים שנגעו בראשון לטומאה = שני לטומאה. 5. אם נגעו אוכלים ומשקים של תרומה (וכן קדשים) בשני לטומאה הרי הם נעשים שלישי לטומאה, אבל בחולין אין שלישי לטומאה. אם נגעו אוכלים ומשקים של קדשים בשלישי לטומאה הרי הם נעשים רביעי לטומאה, אבל בתרומה אין רביעי לטומאה.

👉 אדם טמא שטבל ביום הרי הוא נטהר מטומאתו מיד. אבל לעניין תרומה וקדשים אין הוא נטהר מיד, אלא עד הלילה הוא נקרא 'טבול יום' (שדינו כשני לטומאה) ואסור לו לאכול תרומה וקדשים, ואם הוא נוגע בהם הוא פוסל אותם לדרגת שלישי לטומאה, ובלילה (= לאחר 'הערב שמש') הוא טהור לגמרי. ועדיין אסור באכילת קדשים עד למחרת לאחר שיקריב את קרבנותיו (בשלב זה הוא נקרא 'מחוסר כיפורים').

למדנו במשנתנו - לדעת רבי יוחנן בן זכאי אין לימוד מהתורה שבתרומה שני עושה שלישי (= אוכל בדרגת שני לטומאה שנגע במשקה של תרומה פוסל אותו) **והוא חשש שהדור שיבוא אחריו יבטל זאת, ואילו רבי עקיבא תלמידו הביא לימוד מהתורה שאפילו בחולין שני עושה שלישי.**

ומאחר דאין לו למה טמא: לדעת רבי יוחנן בן זכאי אם אין לימוד מהתורה, מדוע באמת לומר כן? והתשובה היא שאין פסוק מפורש על כך אלא לימוד של קל וחומר (שהוא אחת מהמידות שהתורה נדרשת בהן).

ומה טבול יום: אדם טמא בדרגת 'אב הטומאה' (כגון טמא מת, זב, מצורע) שנטהר מטומאתו טבול ביום השביעי ואז דינו 'טבול יום' שהוא מותר במעשר שני (השווה בדרגתו ל'חולין'), אך עדיין אסור בתרומה וקודש (=קרבנות), ולאחר ש"עריב שמשו" בלילה הוא מותר גם בתרומה, ולמחרת כשיביא קרבנותיו הוא מותר גם בקודש.

הקל וחומר: אם טבול יום שמותר במעשר שני (= חולין) פוסל תרומה אם נגע בה - ודאי שמאכל (= כיכר) של מעשר שני (= חולין) שנעשה שני לטומאה יעשה שלישי בתרומה אם יגע בה ויפסול אותה. [הערה: אם היא משקה, כי אוכל לא מטמא אוכל, אלא רק אוכל מטמא משקה ולהיפך].

[מעשר שני נטמא בשני לטומאה: כנלמד בתורה מכלי חרס, שאם נפל שרץ לאויר הכלי נטמא מה שבתוכו. דהיינו השרץ שהוא אב הטומאה מטמא את הכלי להיות ראשון, והכלי מטמא את האוכל שבתוכו להיות שני].

קושיא: **איכא למיפרך**: יש לפרוך את הקל וחומר: 'טבול יום' הוא אב הטומאה (כשנטמא ממת, או שהוא מצורע או זב) ולכן הוא חמור ופוסל תרומה, אבל אוכל שני לטומאה הוא קל יותר ולא יפסול תרומה.

תירוץ: **תיתי מטבול יום שרץ**: נלמד את הקל וחומר הנ"ל לא מטבול יום שהוא 'אב הטומאה', אלא מטבול יום שהוא 'ראשון לטומאה' - דהיינו אדם שנגע בשרץ (שהשרץ אב והאדם נעשה ראשון).

קושיא: **מה לטבול יום**: גם טבול יום של שרץ סוף סוף הוא 'בן אדם' ששייך במינו טומאת 'אב הטומאה', דהיינו אם הוא יהיה טמא מת, זב, ומצורע ולכן הוא פוסל תרומה. אבל כיכר שהוא אוכל שלא שייך במינו כלל 'אב הטומאה' לא יפסול תרומה.

תירוץ: **כלי חרס יוכיח**: כלי חרס אינו יכול להיות אב הטומאה אלא רק ראשון (כשיפול לתוכו שרץ) ובכל אופן הוא מטמא תרומה ועושה אותה שני.

קושיא: **מה לכלי חרס שמטמא מאוירו**: כשנופל לתוכו שרץ גם אם הוא לא נוגע בכלי (כגון שהוא תלוי בחוט) הכלי נטמא. ואם כן הוא חמור לטמאות תרומה, אך אין ללמוד ממנו לאוכל.

תירוץ: **טבול יום יוכיח**: שהוא אינו מטמא מאוירו אלא רק במגעו, והוא פוסל תרומה.

וחזר הדין: כלומר יש כאן מעגל של לימודים זה מזה: טבול יום וכלי חרס, ו'הצד השווה שבהן **שמיטמאין** ופוסלין בתרומה - כל שכן ככר שני **שפסול** בחולין דפוסל בתרומה' (= גירסת רש"י ורש"ש). כלומר טבול יום וכלי חרס שוים בכך שהם

נקראים 'טמאים' בתורה, והם פוסלים תרומה במגעם - מכאן נלמד קל וחומר לכיכר שני שהוא חמור יותר מטבול יום בכך שהוא גם פסול בחולין - במעשר שני (כלומר טבול יום לא פוסל מעשר שני במגעו, ואילו ככר מעשר שני שנגע בראשון לטומאה נטמא להיות שני לטומאה), שגם יפסול תרומה ויעשה אותה שלישית.

וזור אחר פריך: רבי יוחנן בן זכאי חשש שהדור שיבוא אחר כך יפרוך את הקל וחומר כך: בטבול יום ובכלי חרס יש צד חמור - כאמור לעיל טבול יום חמור בכך שבמינו יש אב הטומאה, וכלי חרס חמור בכך שהוא נטמא מאוירו. ואם כן אין ללמוד מהם לכיכר שהוא קל יותר.

ורבן יוחנן בן זכאי: אבל רי יוחנן בן זכאי סבר שאין זו פירכא על הקל וחומר, משום שבכל אחד מהם יש חומרה שונה.

*

תניא אמר רבי יוסי: כאמור, בחולין יש שני, בתרומה יש שליש, בקודש רביעי. רבי יוסי אומר שמאכל טמא טומאת שליש שנגע בבשר קודש - עשה אותו רביעי 'פסול' (פסול - כלומר הוא נטמא, אך לא מטמא אחרים. סוף הדרגה של טומאה נקראת 'פסול', כך שני בחולין וכך שליש בתרומה). דבר זה נלמד מקל וחומר מ'מחוסר כיפורים'. (כאמור 'מחוסר כיפורים' הוא טמא שטבל והיה 'טבול יום', והעריב שמשו, ועדיין יש לו מקצת טומאה עד שיביא למחרת את קרבנותיו והוא אסור באכילת קודש, ודינו כ'שלישי' שפוסל קודש במגעו).

הלימוד הוא: אם מחוסר כיפורים שהוא טהור (שמותר לו לאכול תרומה ואינו פוסל אותה), בכל אופן הוא פוסל קודש (לרביעי) - מאכל 'שלישי' של תרומה שהוא פסול (אם נגע בו שני), קל וחומר שיפסול קודש לרביעי!

ולמדנו שליש לקודש מן התורה: רבי יוסי מוסיף ואומר שרביעי בקודש אמנם לומדים בקל וחומר, אבל טומאת שליש בקודש מפורשת בתורה: **"וְהַכֹּהֵן יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל"**. שהרי למדנו מהתורה (כאמור לעיל) על שרץ שנכנס לכלי שמטמא את המאכלים והמשקים שבתוכו, והרי דינם 'שני' (השרץ אב, הכלי ראשון, המאכל שני), והתורה אומרת כאן שבשר קודש שיגע ב'טמא' כזה לא יאכל, דהיינו שהוא נעשה 'שלישי פסול'.

אמר רבי יוחנן: טעמו של רבי יוסי גדול הדור (= בריבי) איני יודע מהו, שהרי יש תשובה לקל וחומר שממנו למד ששלישי עושה רביעי בקודש: הרי טבול יום שנגע באוכל של תרומה פסל אותו להיות שלישי, אבל אם השלישי הזה יגע בקודש הוא לא יפסול אותו להיות רביעי. ולפי דברי רבי יוסי היה על השלישי לעשות רביעי בקודש!

דתניא: רבי יוחנן מוכיח שטבול יום פוסל במגעו תרומה ולא מטמא אותה כך שהיא לא יכולה לפסול קודש – מהברייתא הבאה:

לדעת אבא שאול טבול יום ביחס לקודש נחשב לראשון (כי מעלה עשו בקודש). ולכן כשהוא נגע בקודש הוא טימא אותו להיות שני, והקודש שנגע בקודש אחר טימא אותו להיות שלישי, והשלישי שנגע בקודש אחר פסל אותו להיות רביעי. נמצא שהוא טימא את השניים הראשונים ופסל את האחד = השלישי.

לדעת רבי מאיר טבול יום ביחס לקודש נחשב לשני. ולכן כשהוא נגע בקודש הוא טימא אותו להיות שלישי, והקודש שנגע בקודש אחר פסל אותו להיות רביעי. נמצא שהוא טימא את הראשון ופסל את השני.

לדעת חכמים טבול יום תמיד פוסל את הקודש במגעו, כמו שהוא פוסל את התרומה במגעו.

נמצא שלדעת חכמים אין אפשרות שטבול יום יטמא תרומה שתפסול קודש.